

1972
NSVL : USA

VLADIMIR GOMELSKI

**LEGENDAARNE
FINAAL**

1972
NSVL : USA

Vene keelest tõlkinud Ülar Lauk

Originaali tiitel:

Владимир Александрович Гомельский

«Легендарный финал 1972 года. СССР и США»

Эксмо, 2017

Tekst © V. A. Gomelski ja kirjastus Eksmo, 2017

Eestikeelne tõlge © Ülar Lauk ja AS Tänapäev, 2018

Toimetanud Ene Poll

Kujundanud Virge Ilves

ISBN 978-9949-85-437-0

Trükitud AS Pakett trükikojas

www.tnp.ee

SISUKORD

Sissejuhatus.....	7
1. PEATÜKK 1970.–1972. aastate olümpiatsükkel.....	12
2. PEATÜKK Olümpiatorniiri käik.....	39
3. PEATÜKK Finaali esimene poolaeg.....	70
4. PEATÜKK Teine poolaeg.....	85
5. PEATÜKK Pärast matši.....	98
6. PEATÜKK Meeskondade saatus pärast olümpiamänge.....	136
Lõppsõna.....	151
Lisa	157

SISSEJUHATUS

Kirjastuse Eksmo spordiraamatute avaldamise programmist sain ma teada 2015. aasta lõpus. Idee seisnes selles, et anda uuesti välja nõukogude treenerite 10 paremat raamatut, mis kirjutati NSV Liidu ajal. Nimekirjas esimene oli Anatoli Vladimirovitš Tarassovi raamat „Alusepanijad ja jätkajad“. Raamat oli kirjutatud suure treeneri ja pedagoogi elu viimastel aastatel, aga jäi möödunud sajandi 80. aastatel ilmumata. Eksmo saavutas kokkuleppe A. V. Tarassovi tütre Tatjana Anatoljevnaaga ning nüüd saab seda raamatut lugeda. Minule jätsid idee ise ja läbiloetud Tarassovi raamat fantastilise mulje. Ma mõtlesin: „Milline suurepärane idee!“ Seepärast võtsin suure innuga vastu kirjastuse Eksmo ettepaneku anda uuesti välja mu isa, Aleksander Jakovlevitš Gomelski raamat ja aitasin leida nii raamatu enda kui ka kokku viia kirjastuse esindajad raamatu õiguste omanikega. Kõik õnnestus: kirjastus Eksmo andis „Korvpallipiibli“ uuesti välja ning mina sain suure moraalse rahulduse.

Mõne aja pärast tehti mulle taas ettepanek ning sellesamas spordiraamatute seerias ilmus ka minu kirjutatud raamat „Kuidas mängida korvpalli“. Ja ikkagi, kui Eksmo esindajad tegid mulle ettepaneku kirjutada raamat Müncheni olümpia sündmustest ning täpsemalt meeste korvpalliturniiri finaalmatšist NSV Liidu ja USA koondiste vahel, sattusin ma algul kergelt segadusse ja mõtlesin eelkõige sellele, et minu kui perekonnanime Gomelski kandja jaoks pole see üksnes lugu NSV Liidu meeste koondise esimeste kuldmedalite võitmisest ja võidust USA korvpallurite üle olümpiamängudel, vaid ka väga isiklik, perekondlik lugu.

LEGENDAARNE FINAAL

Püüan põhjendada, miks. 1972. aasta septembri algus. Päev, kui toimus finaal, mis algas Moskva aja järgi peaaegu kell 2 öösel, sellepärast et Müncheni aja järgi algas see 23.45 (nii tehti ameeriklaste soovil, sest USA televisioon tahtis, et televaatajad näeksid mängu otse-eeetris). Mina ja isa vaatasime mängu korteris Sokolis¹, kus sel ajal perega elasime. Jälgisime väga tähelepanelikult ning praegu mõistan: mina, 19-aastane, just äsja meistersportlaseks saanud ja debüteerinud AKSK² koosseisus NSV Liidu karikavõistlustel, vaatasin seda mängu mängija silmadega, aga isa ju vaatas treeneri silmadega! Talle olid väga paljud asjad selged juba mängu ajal.

Mäng lõppes. Muidugi elasime meie koondisele kaasa ja rõõmustasime väga ajaloolise sündmuse üle (me ei teadnud veel, mis toimub sel ööl Münchenis, kui ameeriklased esitavad protesti mängu tulemuse suhtes ja meie mängijad ning treenerid vedavad unetu öö protesti lahendamise tulemust oodates). Valmistusime magama heitma. Ning siis ütles isa Vladimir Petrovitš Kondrašini kohta fraasi, mis jäi mulle meelde kogu eluks: „Küll on õnneseen, võitis minu meeskonnaga.“ Selles fraasis oli midagi sellist, et mul hakkas isast lõputult kahju: see oli esimene kord mu elus, kui haletsesin nii tugevat ja sihikindlat inimest nagu mu isa.

Mul oli tahtmine teda lohutada, kuid vajalikke sõnu ma tookord ei leidnud ja midagi talle ei öelnud – nii me televiisori eest tubadesse laiali läksimegi.

Kui päris aus olla, siis minule oli see võit ikkagi suur rõõm. Jah, sellega segunes kaastunne isa vastu, kuid sellegipoolest mõtlesin ma tegev mängijana: „Küll on tore, et lõpuks on ameeriklaste ülemvõim murtud kõige tähtsamatel spordivõistlustel, et meie omad võitsid nii dramaatilises võitluses!“

Selliste mälestuste taustal jõudsin järelduseni – aga miks ka mitte raamatut kirjutada.

---

1 Sokol - rajoon Moskvast. (Siin ja edaspidi tõlkija märkused.)

2 Moskva Armeesportklubi. NSV Liidu suurim spordiklubi, allus kaitseministeeriumi spordikomiteele. Selle liikmed olid kõik sõjaväelased, juhtivad sportlased said ohvitseripalka. Tihti võeti perspektiivikad noored sportlased sinna armeesse kutsumise kaudu sisuliselt väevõimuga.

Ausalt öeldes olen seda matši vaadanud korda viis ning kaks korda on mul tulnud seda kommenteerida telekanalil NTV+ Korvpall. Ma tean hästi kogu mängu käiku minutite kaupa, kujutan hästi ette, kuidas mõlemad koondised valmistusid olümpiaks ja millise tee nad läbisid Müncheni väljakutel, enne kui finaali pääsesid.

Mul oli võimalik värskendada mälu mõne seiga suhtes, lugeda uuesti üle selle kohtumise kohta kirjutatud. Venemaal anti välja suu- repäraseid raamatud. Ivan Jedeško kirjutas „Kolm sekundit ja kogu elu“ ning juba pärast Sergei Belovi surma ilmus raamat „Liikumine üles“ (Aleksander Konovalovi kirjanduslik üleskirjutus, milles see matš on tõepoolest sekundite haaval lahti kirjutatud, samuti saab sealt lugeda mängust osavõtjate arvamusi). Peale selle sattus mu kätte ameerika ajakirjanike Mike Brewsteri ja Taps Gallagheri raamat „Stolen Glory“, mis tähendab tõlgituna „Varastatud kuulsus“. Uurisin seda raamatut, mis kannab endas hoopis teistsugust laengut ja arvamust, vastaspoole absoluutselt teistsugust seisukohta. Aga hiljem, kui mul õnnestus internetis surfates leida sealt selle mängu salvestis Ameerika televisiooni kommentaaridega (olgu öeldud, et üks kommentaatoreid oli väga kuulus NBA mängija Bill Russell). Ma kuulasin, mida nad mängu ajal rääkisid, mida siis, kui pärast vabaviskeid kolm sekundit enne mängu lõppu läksid ameeriklased ette 50:49, ning milline vaikuseminut valitses siis, kui Saša Belov tegi võiduviske ja NSV Liidu koondis võitis. Russell lihtsalt lahkus kommentaatorikohalt, mis on väga haruldane juhus. Ta lahkus ega öelnud tolles reportaažis enam ühtegi sõna – tegelikult on see skandaalne lugu.

Peale selle pidin raamatu kallal töötades konsulteerima ka parimate kohtunikega. Omal ajal, kui ma ei olnud enam mängija, vaid treener, kohtusin ühe Müncheni mängu kohtuniku Artenik Arabadžijaniga³ – Bulgaaria kohtunikuga, kes vilistas mängu koos brasiillase Renato Righettoga. Esitasin talle küsimusi, mäletan tema

---

3 Bulgaaria nimekuju - *Арабаджиян*. Kirjanduses on kasutusel ka ingliskeelsed nimekujud Arabadjian, Arabadjan.

LEGENDAARNE FINAAL

arvamust hästi ja kajastan tema seisukohti kindlasti ka selle raamatu lehekülgedel.

Mind toetas ka üks paremaid nõukogude ja vene kohtunikke Mihhail Grigorjev: konsulteerisin temaga, kas rikuti reegleid, kas oli õigus neid kolme sekundit mängida uuesti teist ning seejärel ka kolmandat korda. Nüüd olen absoluutselt kindel, et selles raamatus ei ole esitatud üksnes minu arvamus, vaid ekspertide arvamus: meie meeskonnalt võeti ebaõiglaselt õigus aeg maha võtta, mis siiski tagasi anti, keerates need kolm sekundit esimest korda tagasi; pärast seda tegi vea kohtunik-ajavõtja, kes pani kella käima siis, kui pall polnud veel väljakul mängijat puutunud. Korvpall on küllaltki keeruleine mäng, kus reeglid reglementeerivad praktiliselt kõike, ning siin tehti samuti viga: pall loetakse mängus olevaks ja aeg pannakse käima alles siis, kui seda puudutab keegi väljakumängijatest. See tõttu pidi aeg seisma seni, kuni pall lendas Ivan Jedeško käest Aleksander Belovi kätte. Ja mõistagi oli Saša Belovil kuhjaga aega, tervelt kolm sekundit, et pall korvi saata.

Peale selle õnnestus rääkida ka nendega, kes nägid mängu kohapeal. Kuid selgub, et paljusid nendest ei ole enam meie hulgas. Omal ajal rääkis mulle mängust Miša Khorkhia, sama juttu kuulsin ka Aleksander Bološevi esituses – kaks meie olümpiavõitjat, keda pole enam. Nad vestsid väga naljakaid lugusid ning püüan neid ühes peatükis ümber jutustada. Vestlesin ka Ivan Jedeškoga.

Ükskord oli mul õnn viibida minu isa jutuajamise juures tema pikaaegse sõbra ja kaasvõitleja Juri Viktorovitš Ozeroviga, kes oli seal, Müncheni tribüünil ning rääkis oma versiooni – ka see oli äärmiselt huvitav. Ning lõpuks vestlesin ma oma lähedase sõbraga, kes samuti lahkus elust enneaegselt – Sergei Kovalenkoga, kes istus kogu mängu varumängijate pingil. Ta ei saanud väljakule sekundikski: Kondrašin võttis vastu otsuse, et Serjožat pole väljakul tarvis, kui ameeriklased ei kasuta oma hiiglast Tom Burlesoni. Ka Serjoža Kovalenko esitas mulle oma seisukoha mängu kohta. Aga tal oli väga helge analüütiline korvpallurimõistus.

Pärast kõike seda tundus mulle, et mul on välja kujunenud teatud arvamus selle mängu, selle draama ja selle võidu kohta. Ja kuna see on olemas, siis võtsin julguse kokku ja püüan teiega jagada seda arvamust, oma nägemust tolle õhtu faktoloogiast Olympische Basketballhalle platsil. Ma hakkan jutustama järk-järgult, samm sammu järel sellest, kuidas koondised valmistused, kuidas nad mänguks välja tulid, kuidas kohtumine arenes, millega see lõppes (õigupoolest arvavad ameeriklased tänaseni, et see pole lõppenud), mis toimus vahetult pärast võistlust, järgmisel päeval ja veel palju aastaid hiljem.

Kuid peamist olen valmis ütleva kohe praegu: see matš, mis küljest seda ka ei vaataks, on kaheldamatult ajalooline. See võit katkestas ameeriklaste võiduseeria, mis algas 1948. aastal, kui olümpiamängudel algasid ametlikud korvpalliturniirid (1936. aastal Berliini olümpial oli korvpall näidisspordiala). Alates 1948. aastast Londonis kuni olümpiafinaalini Münchenis 1972 ei kaotanud ameeriklased mitte kellelegi ning korvpallimaailmas valitses arvamus: ameeriklased kui korvpalli leiutajad on absoluutselt võitmatud.

Põhimõtteliselt olid vastased ka enne seda võitnud USA meeskondi, kuid oli teada, et neis matšides ei esindanud USA-d tugevaimad mängijad ja kohale ei tulnud kõige paremad treenerid. Ehk teisisõnu: isegi kui võistlusi nimetati korvpalli maailmameistri-võistlusteks, ei pidanud ameeriklased neid tähtsaks. Ja nüüd siis selline võit! See on tõepoolest uskumatu edu ja uue ajastu algus, mis kestis 20 aastat – alates 1972. kuni 1992. aastani, mil olümpiamängudele Barcelonasse saabus Dream Team – USA koondis, mis oli kokku pandud parimatest mängijatest-professionaalidest. Ning alates Barcelonast kuni praeguseni valitseb korvpallis uus ajastu.